

Justyna Krzywkowska

Budowanie pokoju w przemówieniach Jana Pawła II do korpusu dyplomatycznego akredytowanego przy Stolicy Apostolskiej

Polski Rocznik Praw Człowieka i Prawa Humanitarnego 6, 227-239

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MISCELLANEA

Justyna Krzywkowska

Wydział Prawa i Administracji UWM w Olsztynie

Budowanie pokoju w przemówieniach Jana Pawła II do korpusu dyplomatycznego akredytowanego przy Stolicy Apostolskiej

Słowa kluczowe: papież, Jan Paweł II, Stolica Apostolska, korpus dyplomatyczny, pokój

Wprowadzenie

Coroczne spotkania „papieża praw człowieka” Jana Pawła II z korpusem dyplomatycznym akredytowanym przy Stolicy Apostolskiej są wnikliwą diagnozą stanu świata i porządku międzynarodowego¹. Jan Paweł II – podobnie jak Pius XII², Jan XXIII³ czy Paweł VI⁴ – był zdecydowanym przeciwnikiem wojny. Był świadomy zła każdej wojny, jej ceny okupionej płaconej straszonym cierpieniem i śmiercią wielu niewinnych ludzi. W swoich przemówieniach do korpusu dyplomatycznego oraz orędziach wygłaszanych na Światowy Dzień Pokoju⁵ wskazywał, że obowiązkiem każdego człowieka jest stałe i systematyczne budowanie pokoju:

¹ R. Kuźniar, *Wstęp do przemówień do korpusu dyplomatycznego*, w: *Jan Paweł II. Dzieła zebrane*, t. 5: *Orędzia, przestania, przemówienia okolicznościowe*, Kraków 2007, s. 437.

² Pius XII, *Orędzie*, 24.08.1939, AAS 31 (1939) 334: „Przez pokój nic nie ginie, przez wojnę można utracić wszystko”.

³ Jan XXIII, *Encyklika „Pacem in terris” o pokoju między wszystkimi narodami opartym na prawdzie, sprawiedliwości, miłości i wolności*, 11.04.1963, AAS 55 (1963) 257–304.

⁴ Paweł VI, *Encyklika „Populorum progressio” o popieraniu rozwoju ludów*, 26.03.1967, AAS 59 (1967) 257–299.

⁵ Wykaz tematów Światowych Dni Pokoju od 1979 do 2005 r.: „Osiągniemy pokój – wychowując do pokoju” (1979), „Prawda siłą pokoju” (1980), „Chcesz służyć sprawie pokoju – szanuj wolność” (1981), „Pokój dar Boga – powierzony ludziom” (1982), „Dialog na rzecz pokoju – wyzwaniem dla naszych czasów” (1983), „Pokój rodzi się z serca nowego” (1984), „Pokój i młodzi idą razem” (1985), „Pokój jest wartością, która nie zna podziałów na północ-południe, wschód-zachód: Jest tylko jeden pokój” (1986), „Rozwój i solidarność:

(...) człowiek XXI wieku będzie musiał wykształcić w sobie poczucie odpowiedzialności. Przede wszystkim odpowiedzialności osobistej, rozwijając poczucie obowiązku i postawę uczciwości w pracy: korupcja, przestępczość zorganizowana ani bierność nigdy nie mogą prowadzić do prawdziwej i zdrowej demokracji. Ale trzeba do tego dodać także poczucie odpowiedzialności wobec innych: troskę o najuboższych, udział w strukturach wzajemnej pomocy w miejscu pracy i na płaszczyźnie socjalnej, szacunek dla przyrody i środowiska – wszystkie te imperatywy trzeba realizować, aby można było zbudować świat, który umożliwi wyższą jakość wspólnego życia. Nigdy więcej jedni oddzieleni od drugich! Nigdy więcej jedni przeciw drugim! Wszyscy razem, solidarni, świadomi obecności Boga! (2000).

Jedynie poszanowanie uprawnionych aspiracji jednych i drugich, powrót do stołu rokowań i konkretne zaangażowanie wspólnoty międzynarodowej mogą doprowadzić do początku rozwiązania tego konfliktu. Prawdziwy i trwały pokój nie może się ograniczać do zwykłej równowagi stojących naprzeciw siebie sił. Jest on przede wszystkim owocem czynów moralnych i działań prawnych (2004).

Dyplomatyczna działalność Stolicy Apostolskiej

Watykan jest siedzibą najwyższych władz Kościoła rzymskokatolickiego i rezydencją głowy państwa – papieża⁶, natomiast Stolica Apostolska stanowi podmiot prawa międzynarodowego. Znaczenie pojęcia *Stolica Apostolska* zależne jest od kontekstu użycia: może to być sam papież lub papież i Kuria Rzymska, może to być ogólne określenie reprezentacji wspólnoty wiernych Kościoła katolickiego na forum międzynarodowym i wobec innych wspólnot religijnych. Przez Kurie Rzymską rozumie się ogół kongregacji⁷,

dwie drogi wiodące do pokoju” (1987), „Wolność religijna warunkiem pokojowego współżycia” (1988), „Poszanowanie mniejszości warunkiem pokoju” (1989), „Pokój z Bogiem Stwórcą, pokój z całym stworzeniem” (1990), „Poszanowanie sumienia każdego człowieka warunkiem pokoju” (1991), „Wierzący zjednoczeni w budowaniu pokoju” (1992), „Jeśli pragniesz pokoju, wyjdź naprzeciw ubogim” (1993), „Rodzina źródłem pokoju dla ludzkości” (1994), „Kobieta wychowawczynią do życia w pokoju” (1995), „Zapewnijmy dzieciom przyszłość w pokoju” (1996), „Przebacz, a zaznasz pokoju” (1997), „Sprawiedliwość każdego człowieka – źródłem pokoju dla wszystkich” (1998), „Poszanowanie praw człowieka warunkiem prawdziwego pokoju” (1999), „Na ziemi pokój ludziom, których Bóg miłuje” (2000), „Dialog między kulturami drogą do cywilizacji miłości i pokoju” (2001), „Nie ma pokoju bez sprawiedliwości, nie ma sprawiedliwości bez przebaczenia” (2002), „Encyklika *Pacem in terris* – nieustanne zobowiązanie” (2003), „Zawsze aktualne zadanie: Wychowywać do pokoju” (2004) i „Nie daj się zwyciężyć złu, ale zło dobrem zwyciężaj” (2005).

⁶ Inaczej Biskup Rzymski, następca Świętego Piotra Apostoła, Głowa Kolegium Biskupów, Zastępca Chrystusa. Na mocy swego urzędu papież posiada władzę najwyższą, pełną (ustawodawczą, wykonawczą, sądowniczą), bezpośrednią i powszechną, jest najwyższym ludzkim prawodawcą w Kościele, ponieważ jedynie prawo Boże oraz cel Kościoła ograniczają jego władzę.

⁷ Jan Paweł II, *Konstytucja apostolska „Pastor bonus”*, 28.06.1988, AAS 80 (1988) 841–934 [skrót PB]: 1. Kongregacja Nauki Wiary z Papieską Komisją Biblijną i Międzynarodową Komisją Teologiczną (PB, III. *Kongregacje*, art. 48–55), 2. Kongregacja Kościołów Wschodnich (PB, III. *Kongregacje*, art. 56–61), 3. Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny

trybunałów⁸ i urzędów⁹, którymi posługuje się papież w zarządzaniu całym Kościołem. Centralnym organem w Kurii Rzymskiej jest Sekretariat Stanu¹⁰, w skład którego wchodzi dwie sekcje: ds. ogólnych i ds. relacji z państwami¹¹.

Sekcja relacji z państwami, czyli sekcja druga Sekretariatu Stanu zajmuje się międzynarodową i dyplomatyczną działalnością Stolicy Apostolskiej. Sekcją tą kieruje sekretarz obdarzony godnością arcybiskupa tytularnego, który wspomagany jest przez podsekretarza, we współpracy z kardynałami i biskupami. Szczegółowe zadania sekcji drugiej określone zostały w artykule 45–47 Konstytucji apostolskiej *Pastor Bonus* z 1988 roku: prowadzi sprawy, wymagające kontaktów z państwami i organizacjami międzynarodowymi, mającymi charakter organizacji rządowych, w tym także zawieranie konkordatów i temu podobnych umów; reprezentowanie Stolicy Apostolskiej na forum organizacji i konferencji międzynarodowych; w szczególnych okolicznościach – na zlecenie Ojca Świętego i w porozumieniu z kompetentnymi dykasteriami Kurii – obsadzanie urzędów w Kościołach partykularnych, a także ich ustanawianie i zmiana ich struktur; w ścisłej współpracy z Kongregacją ds. Biskupów mianowanie biskupów w krajach, które zawarły ze Stolicą Apostolską traktaty lub umowy oparte na prawie międzynarodowym¹². Ważną rolę odgrywa także Papieska Rada *Iustitia et Pax*, której głównym zadaniem jest troska o rozwój sprawiedliwości i promowanie pokoju na świecie, zgodnie z Ewangelią i katolicką nauką społeczną¹³.

Papieża przy Kościołach partykularnych i państwach oraz organizacjach międzynarodowych reprezentują legaci papiescy trzech kategorii. Pierwszą kategorię legatów stanowią tzw. delegaci apostolscy ustanawiani zazwyczaj w państwach, z którymi Stolica Apostolska nie utrzymuje stałych stosunków dyplomatycznych. Do drugiej kategorii legatów papieskich należą legaci wysłani do Kościołów partykularnych oraz do państw i ich rządów: nuncjusz

Sakramentów (PB, III. *Kongregacje*, art. 62-70), 4. Kongregacja ds. Spraw Kanonizacyjnych (PB, III. *Kongregacje*, art. 71-74), 5. Kongregacja ds. Biskupów wraz z Papieską Komisją dla Ameryki Łacińskiej (PB, III. *Kongregacje*, art. 75-84), 6. Kongregacja Ewangelizacji Narodów, wcześniej zwana Kongregacją Rozkrzewiania Wiary (PB, III. *Kongregacje*, art. 85-92), 7. Kongregacja ds. Duchowieństwa z Papieską Komisją ds. strzeżenia dziedzictwa historyczno-artystycznego całego Kościoła (PB, III. *Kongregacje*, art. 93-104), 8. Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego (PB, III. *Kongregacje*, art. 105-111) i 9. Kongregacja Edukacji Katolickiej (PB, III. *Kongregacje*, art. 112-116).

⁸ Penitencjaria Apostolska, Trybunał Roty Rzymskiej, Najwyższy Trybunał Sygnatury Apostolskiej.

⁹ Np. Kamera Apostolska, Administracja *Patrimonium* Stolicy Apostolskiej, Prefektura Spraw Ekonomicznych.

¹⁰ PB, II. *Sekretariat Stanu*, art. 39-40. J. Krukowski, *Prawo administracyjne w Kościele*, Warszawa 2011, s. 113.

¹¹ Używane w literaturze nazwy: sekcja ds. stosunków z państwami; sekcja ds. kontaktów z państwami.

¹² J. Krukowski, *Prawo administracyjne w Kościele*, dz. cyt., s. 113.

¹³ PB, V. *Papieskie Rady*, art. 142-144.

apostolski, pronuncjusz apostolski i internuncjusz apostolski. Trzecia kategoria legatów papieskich to przedstawiciele Stolicy Apostolskiej przy organizacjach międzynarodowych oraz na kongresach i zjazdach międzynarodowych, m.in. stały obserwator i obserwator *ad hoc*¹⁴. Zadania legatów papieskich w stosunkach wewnątrzkościelnych określa *Kodeks Prawa Kanonicznego* w kan. 364: „Głównym zadaniem legata papieskiego jest zacieśnianie i umacnianie coraz bardziej więzów łączących Stolicę Apostolską z Kościołami partykularnymi”¹⁵. Z kolei kan. 365 § 1 *Kodeksu Prawa Kanonicznego* określa zadania legatów papieskich w stosunkach z państwami: podtrzymywanie i ożywanie więzów między Stolicą Apostolską a Rządem; prowadzenie rokowań w zakresie spraw dotyczących stosunków Kościoła i Państwa oraz w sposób szczególny pertraktowanie o zawarcie konkordatu czy innych tego rodzaju układów, jak również wprowadzenie ich w życie.

Korpus dyplomatyczny akredytowany przy Stolicy Apostolskiej¹⁶ należy odróżnić od korpusu dyplomatycznego akredytowanego w państwie włoskim. Jak podkreślił Jan Paweł II w przemówieniu z 1979 roku Stolica Apostolska wyraża swój szacunek dla tradycji i kultury każdego ludu i narodu, pragnie służyć pokojowi nie poprzez działalność polityczną, ale poprzez wartości duchowe i moralne. Stolica Apostolska utrzymuje kontakty dyplomatyczne ze 180 państwami; jako jedno z ostatnich, 22 lutego 2013 roku, zostały nawiązane stosunki dyplomatyczne z Republiką Sudanu Południowego na szczeblu nuncjatury apostolskiej i ambasady. Z Polską stosunki dyplomatyczne Stolica Apostolska utrzymuje za pośrednictwem nuncjusza apostolskiego. W naszym kraju o tradycjach katolickich przyjęta jest praktyka dająca pierwszeń-

¹⁴ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 25.01.1983, AAS 75 II (1983) 1-317. *Kodeks Prawa Kanonicznego*. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984 [skrót KPK 1983], kan. 362-367. J. Krukowski, *Prawo administracyjne w Kościele*, dz. cyt., s. 121-124.

¹⁵ KPK 1983, kan. 364: „Tak więc w odniesieniu do powierzonego mu okręgu, do papieskiego legata należy: 1° przesyłanie do Stolicy Apostolskiej wiadomości na temat warunków, w których znajdują się Kościoły partykularne, i o tym wszystkim, co dotyczy życia samego Kościoła i dobra dusz; 2° wspieranie biskupów czynem i radą, nie naruszając jednak wykonywania przyznanej im prawem władzy; 3° ożywanie częstych kontaktów z Konferencją Episkopatu przez udzielanie jej wszechstronnej pomocy; 4° gdy idzie o nominację biskupów: przesyłanie lub proponowanie Stolicy Apostolskiej nazwisk kandydatów, jak również przeprowadzanie procesu informacyjnego odnośnie do kandydatów, z zachowaniem norm wydanych przez Stolicę Apostolską; 5° usilne popieranie tego, co służy utrwaleniu pokoju, rozwoju postępu i zgodnej współpracy między narodami; 6° podejmowanie wraz z biskupami odpowiednich kontaktów między Kościołem katolickim oraz innymi Kościołami lub wspólnotami kościelnymi, a nawet i religiami niechrześcijańskimi; 7° podejmowanie, działając wspólnie z biskupami, u kierujących państwem obrony tego, co jest związane z misją Kościoła i Stolicy Apostolskiej; 8° wykonywanie ponadto pełnomocnictw oraz wypełnianie innych poleceń, przekazanych mu przez Stolicę Apostolską.”

¹⁶ Obecnie Ambasadorem Nadzwyczajnym i Pełnomocnym Rzeczypospolitej Polskiej przy Stolicy Apostolskiej i Zakonie Kawalerów Maltańskich jest Piotr Nowina-Konopka.

stwo przedstawicielowi Stolicy Apostolskiej¹⁷. Nuncjusz jest zwyczajowo dziekanem korpusu dyplomatycznego i jest to funkcja o charakterze reprezentacyjnym i ceremonialnym (dziekan nie posiada uprawnień władczych w stosunku do pozostałych dyplomatów). Pierwszym nuncjuszem w wolnej Polsce w latach 1919–1921 był kardynał Ambrogio Damiano Achille Ratti, późniejszy papież Pius XI. Od 1989 do 2010 roku nuncjuszem apostolskim w Polsce był arcybiskup Józef Kowalczyk. Dnia 30 czerwca 2010 r. Benedykt XVI mianował nuncjuszem apostolskim w Polsce abpa Celestino Migliore, ówczesnego stałego obserwatora Stolicy Apostolskiej przy Organizacji Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku. Misję nuncjusza apostolskiego w Polsce abp Migliore rozpoczął 10 września 2010 roku.

Ogólna charakterystyka przemówień papieskich do korpusu dyplomatycznego

Na początku każdego roku Ojciec Święty Jan Paweł II spotykał się z członkami korpusu dyplomatycznego akredytowanego przy Stolicy Apostolskiej¹⁸. Spotkanie otwierał dziekan korpusu dyplomatycznego, który składał Ojcu Świętemu życzenia noworoczne i wyrażał uznanie dla działalności Papieża i Stolicy Apostolskiej, służącej dobru całej społeczności międzynarodowej. Dziekan korpusu nawiązywał także do papieskiego orędzia na Dzień Pokoju oraz wypowiedzi na forum różnych organizacji międzynarodowych, w których wystąpił Jan Paweł II. Po wystąpieniu dziekana korpusu dyplomatycznego głos zabierał Ojciec Święty, które dokonywał przeglądu podstawowych problemów, charakteryzujących sytuację na świecie. Przemówienia kończyły się życzeniami, składanymi przez Ojca Świętego, kierowanymi do dyplomatów i ich rodzin, krajów i ludów z których pochodzą oraz krajów, które reprezentują i rządów, w imieniu których pełnią funkcje przy Stolicy Apostolskiej.

W sumie Papież Jan Paweł II wygłosił 29 przemówień do korpusu dyplomatycznego akredytowanego przy Stolicy Apostolskiej:

- 20.10.1978 r., *Służba Kościoła dla ludzkości*¹⁹,
- 12.01.1979 r., *Pokój i postęp dla całego świata*²⁰,
- 14.01.1980 r., *Kościół współczesnego świata w służbie wielkiej sprawy pokoju*²¹,

¹⁷ *Konwencja wiedeńska o stosunkach dyplomatycznych*, 18.04.1961 (Dz.U. 1965, Nr 37, poz. 232), art. 16 ust. 3: „Niniejszy artykuł nie stoi na przeszkodzie w stosowaniu praktyki, która jest lub mogłaby być przyjęta przez państwo przyjmujące w odniesieniu do pierwszeństwa przedstawiciela Stolicy Apostolskiej”.

¹⁸ Tradycyjne audiencje dla korpusu dyplomatycznego przy Stolicy Apostolskiej kontynuowane są przez Ojca Świętego Franciszka, który przedstawia stanowisko Stolicy Apostolskiej wobec najważniejszych problemów wspólnoty międzynarodowej.

¹⁹ *Jan Paweł II. Dzieła zebrane*, t. 5, dz. cyt., s. 441–442.

²⁰ *Tamże*, s. 443–446.

²¹ *Tamże*, s. 447–452.

- 12.01.1981 r., *Stolica Apostolska wobec problemów ludzkości*²²,
- 16.01.1982 r., *Kościół wobec największych problemów współczesnego świata*²³,
- 15.01.1983 r., *Założenia i cele międzynarodowej działalności Stolicy Apostolskiej*²⁴,
- 14.01.1984 r., *Nie ma dnia do stracenia*²⁵,
- 12.01.1985 r., *Wzajemność, solidarność, współpraca*²⁶,
- 11.01.1986 r., *Pokój nie jest możliwy bez solidarności i sprawiedliwości*²⁷,
- 10.01.1987 r., *Pokój przekracza ludzkie siły*²⁸,
- 09.01.1988 r., *Od czego zależy prawdziwy i trwały pokój?*²⁹,
- 09.01.1989 r., *Transcendentne podstawy godności i praw człowieka*³⁰,
- 13.01.1990 r., *Europa i świat na progu ostatniej dekady XX wieku*³¹,
- 02.01.1991 r., *Bramy nadziei*³²,
- 11.01.1992 r., *Narody mają prawo do wyboru własnego sposobu myślenia i życia*³³,
- 16.01.1993 r., *Wojna i ubóstwo: dwie plagi nękające ludzkość*³⁴,
- 15.01.1994 r., *Budujmy mosty między ludźmi i narodami*³⁵,
- 09.01.1995 r., *Stolica Apostolska jest głosem, na który czeka ludzkie sumienie*³⁶,
- 13.01.1996 r., *Światła i cienie współczesnego świata*³⁷,
- 13.01.1997 r., *W służbie pokoju, sprawiedliwości i solidarności*³⁸,
- 10.01.1998 r., *Wierność niepisanemu prawu sumienia*³⁹,
- 11.01.1999 r., *Oby wszyscy odkryli miłość Ojca wszechświata*⁴⁰,
- 10.01.2000 r., *Wszyscy jesteśmy odpowiedzialni za wszystkich*⁴¹,
- 19.05.2000 r., *Życie jest darem i trzeba go bronić*⁴²,

²² *Tamże*, s. 453–460.

²³ *Tamże*, s. 461–471.

²⁴ *Tamże*, s. 472–480.

²⁵ *Tamże*, s. 481–486.

²⁶ *Tamże*, s. 487–495.

²⁷ *Tamże*, s. 496–505.

²⁸ *Tamże*, s. 506–512.

²⁹ *Tamże*, s. 513–520.

³⁰ *Tamże*, s. 521–527.

³¹ *Tamże*, s. 528–535.

³² *Tamże*, s. 536–545.

³³ *Tamże*, s. 546–553.

³⁴ *Tamże*, s. 554–562.

³⁵ *Tamże*, s. 563–571.

³⁶ *Tamże*, s. 572–576.

³⁷ *Tamże*, s. 577–582.

³⁸ *Tamże*, s. 583–586.

³⁹ *Tamże*, s. 587–591.

⁴⁰ *Tamże*, s. 592–596.

⁴¹ *Tamże*, s. 597–601.

⁴² *Tamże*, s. 602–603. Przemówienie w dniu 80. rocznicy urodzin Jana Pawła II.

- 13.01.2001 r., *Wszyscy razem ratujmy człowieka*⁴³,
- 10.01.2002 r., *Otwórzmy serca i umysły na wyzwania naszych czasów*⁴⁴,
- 13.01.2003 r., *„Nie” śmierci, egoizmowi i wojnie! „Tak” życiu i pokojowi!*⁴⁵,
- 12.01.2004 r., *W trosce o lepszą przyszłość rodziny ludzkiej*⁴⁶,
- 10.01.2005 r., *Wyzwania stojące przed ludzkością: życie, chleb, pokój i wolność*⁴⁷.

Wszystkie powyższe przemówienia stanowiły komentarz do bieżących spraw międzynarodowych oraz przedmiot refleksji wielu osób zaangażowanych na rzecz zagwarantowania praw i godnego życia wszystkim ludziom na ziemi. Papież przypominał najważniejsze wydarzenia, jakie miały miejsce w okresie minionego roku w relacjach Stolicy Apostolskiej z poszczególnymi państwami:

Dlatego właśnie delegacja Stolicy Apostolskiej musiała zabrać głos na spotkaniu w Belgradzie w październiku 1977 roku, powołując się na deklaracje potwierdzone podczas helsińskiej Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, przede wszystkim na te z nich, które mówią o wolności religijnej (1979).

W tym kontekście tłumaczy się mój czynny udział w dziele mediacji w sporze o tzw. strefę południową, aby godne szacunku i wielkoduszne narody o starodawnej tradycji chrześcijańskiej – Chile i Argentyna – mogły wreszcie wejść na drogę dobrobytu i postępu, bez naruszania tego bezcennego skarbu, jakim jest prawdziwy pokój (1982).

Przywoływał także liczne wizyty szefów państw w Watykanie. W swoim pierwszym przemówieniu z 1978 roku Papież Polak zobowiązał się, że będzie dokładał starań, aby „każdemu narodowi okazywać taki szacunek, do jakiego ma prawo”. Przez cały swój pontyfikat konsekwentnie realizował to zobowiązanie. Pielgrzymował do najbardziej zapalnych punktów świata, aby pomagać w rozwiązywaniu konfliktów. Wielokrotnie angażował się w dialog ze wszystkimi religiami oraz dążył do przywrócenia jedności chrześcijan. Przywoływał historię Polski – jego ojczyzny, która nauczyła go szanować wartości każdego ludu i narodu oraz przypominał pielgrzymki apostolskie, które miały na celu służbę sprawie pokoju:

Miałem też szczególnie dług do spłacenia wobec narodu polskiego, i to był powód mojej pielgrzymki w czerwcu ubiegłego roku. Była to pierwsza wizyta papieża na tej ziemi, u tego narodu, co więcej – była to wizyta pierwszego papieża pochodzącego z polskiej ziemi, pierwszego papieża słowiańskiego. Jakże wyrazić siłę uczuć, które towarzyszyły tej pielgrzymce odzwierciedlającej historię

⁴³ *Tamże*, s. 604–607.

⁴⁴ *Tamże*, s. 608–612.

⁴⁵ *Tamże*, s. 613–617.

⁴⁶ *Tamże*, s. 618–621.

⁴⁷ *Tamże*, s. 622–627.

i współczesność zarazem! Poza aspektem osobistym pielgrzymka ta miała znaleźć swe miejsce w szerszej wizji historycznej, opierającej się na wierze i na tradycji chrześcijańskiej, i miała dać świadectwo jedności, która – pomimo tylu przejść dziejowych, żywych po dziś dzień – łączy Kościół z narodem. Muszę także podkreślić kurtuazję i gościnność wówczas okazane mi przez władze polskie (1980).

Niejednokrotnie podkreślał, że chrześcijanie są odpowiedzialni za dobrą nowinę o pokoju, poprzez przyczynianie się do wzrostu poszanowania życia, godności osoby ludzkiej i jej niezbywalnych praw, sprawiedliwości społecznej.

Papież Polak bezustannie podkreślał jak ważna jest modlitwa o pokój. Wspominał Światowy Dzień Modlitwy o Pokój w Asyżu z 1986 roku, kiedy po raz pierwszy modlili się w swej obecności przedstawiciele 13 religii niechrześcijańskich i wielu chrześcijańskich wspólnot i Kościołów. Modlitwa jednak musi być wyrazem woli działania i pokonywania przeszkód poprzez zdecydowanie zaangażowanie w rzeczywistość pokoju. Nie można prosić o pokój i jednocześnie pozostawać biernym:

(...) jedna strona nie może zbudować pokoju bez udziału drugiej, czyli w sposób unilateralny (1983).

Kościół wzywa do działania z miłością, w duchu braterstwa i służby – czego nauczył się od Chrystusa; jest przekonany, że bez takiego podejścia wielkie słowa o pokoju, sprawiedliwości i solidarności mogą stać się jak cymbały – dźwięczące bez żadnego innego efektu (1984).

Autentyczna modlitwa przemienia ludzkie serca. Bóg zna dobrze nasze potrzeby. Jeżeli zachęca nas do tego, byśmy prosili o pokój, to dlatego, że owa pokorna prośba w tajemniczy sposób przemienia człowieka, proszącego, sprawia, że wkracza on na drogę pojednania i braterstwa (1987).

Jan Paweł II podkreślał, że misją dyplomatów jest poszukiwanie wspólnego dobra w duchu respektowania kompetencji wszystkich stron. Tym wspólnym dobrem ludzkości jest zagwarantowanie praw człowieka. Wielokrotnie nazywał ambasadorów ludźmi pokoju, bowiem ich praca i osobiste powołanie ma na celu zapewnienie rodakom środków do zachowania pokoju. Papież mówił dyplomatom o gnębiącym go smutku z powodu wojen (w krajach Bliskiego Wschodu, Afryki, Azji czy Ameryki Łacińskiej), deptania praw człowieka, prawa do swobodnego wyznawania religii⁴⁸. Wszelkie klęski żywiołowe (niszczycielskie cyklony, inwazja szarańczy), barbarzyńskie akty

⁴⁸ R. Kuźniar, *Wstęp do przemówień do Korpusu Dyplomatycznego*, op. cit., s. 439; G. Feliciani, *La libertà religiosa nel magistero di Giovanni Paolo II*, „Ius Canonicum” 1999, s. 921–929; S. Ferrari, *Verso una nuova politica mediterranea della S. Sede*, „Rivista di Studi Politici Internazionali” 1 (297) (styczeń – marzec 2008), s. 37–52; J. Rabanus, *Europa in der Sicht Papst Johannes Pauls II.: eine Herausforderung für die Kirche und die europäische Gesellschaft*, Verlag Ferd. Schöningh GmbH & Co KG 2004, s. 59n.

terroryzmu, tragiczne zamachy i masakry dokonywane przez terrorystów oraz nieludzka przemoc przepełniały serce Papieża niepokojem:

Moja myśl i modlitwa kieruje się również ku tylu innym problemom poważnie zakłócającym życie świata właśnie w tych dniach, a które ponownie powodują tyle śmierci, zniszczeń i goryczy w krajach, w których mieszka niewielu katolików, a które również drogie są Stolicy Apostolskiej: śledzimy dramatyczne wydarzenia w Iranie i z wielką uwagą wsłuchujemy się w wiadomości na temat kraju Khmerów i całej ludności tak już przecież przez los doświadczonej Azji południowo-wschodniej (1979).

Bowiem cierpi tu nie tylko syn Polski, ale również widzialna Głowa Kościoła katolickiego, odpowiedzialny za Stolicę Apostolską, któremu wszystkie ludu (...) są równie drogie i bliskie (1982).

W swoim ostatnim przemówieniu z 2005 roku Papież ukazał społeczności międzynarodowej cztery wyzwania, które muszą być przez nią podjęte: obrona życia, pokój i wolność oraz walka z głodem. Pierwszorzędnym zadaniem każdego państwa jest ochrona ludzkiego życia i umacnianie jego prawa. Rodzina niestety jest dziś często zagrożona przez czynniki społeczne i kulturowe, które wywierają na nią presję, podważając jej stabilność, bywa że w niektórych krajach rodzina jest też zagrożona przez prawodawstwo (zrównywanie związków partnerskich z małżeństwami). Niezwykle ważna jest pomoc w walce z głodem. Setki milionów ludzi cierpią dotkliwie z powodu niedożywienia, każdego roku miliony dzieci umierają z głodu i chociaż wiele organizacji pozarządowych niesie pomoc potrzebującym, to jednak niezbędna jest wielka mobilizacja moralna opinii publicznej, a zwłaszcza przywódców politycznych⁴⁹. Na całej kuli ziemskiej wojny między państwami, między społecznościami etnicznymi, między ludami i grupami żyjącymi na terytorium jednego państwa są źródłem wielu innych nieszczęść. W wielu krajach także prawo do wolności religijnej do tej pory nie zyskało należytego uznania. Istnieje wiele świadectw naruszania prawa do wolności sumienia i religii⁵⁰. Wyrażał zaniepokojenie próbami pozbawienia chrześcijan ich swobód. Papież upominał się także o uchodźców i wygnańców, a także nielegalnych imigrantów:

Myśląc o odpowiedzialności spoczywającej na wszystkich narodach, które winny zainteresować się sytuacją uchodźców, kieruję gorący apel do władz państw świata, a szczególnie do tych, które otrzymały od Opatrzności hojniejsze dary, aby uczyniły wszystko, co w ich mocy dla zaspokojenia ludzkich dążeń wszystkich, którzy są naszymi braćmi, przyjmując ich lub rozszerzając okazaną im już gościnność (1982).

⁴⁹ *Tysiąc przeciwko Polsce* (orzeczenie – 20.03.2007 r., skarga nr 5410/03).

⁵⁰ Np. dziś w Europie nie ma zgody co do oceny obecności krzyży w szkole. Zakaz wieszania krzyży w szkołach obowiązuje np. we Francji. Por. *Lautsi przeciwko Włochom* (orzeczenie – 18.03.2011 r., Wielka Izba, skarga nr 30814/06).

Ciosem dla pokoju jest wszelkie zaprzeczenie godności osoby ludzkiej. Jan Paweł II wskazywał w swoich przemówieniach pięć filarów podtrzymujących budowę trwałego pokoju: prawda, miłość, wolność, sprawiedliwość i solidarność pojmowaną jako świadomość obowiązków jednostki wobec innych.

Dialog i respektowanie praw człowieka drogą prowadzącą do pokoju

Kościół katolicki uznaje zasadę, że w stosunkach międzynarodowych obowiązkiem jest szanowanie praw każdego narodu. Kościół pragnie uczestniczyć w życiu i przyczyniać się do rozwoju narodów. Pokój jest owocem sprawiedliwości (*iustitia et pax*). Według Papieża ważne jest to, że w budowaniu pokoju na ziemi muszą uczestniczyć narody i ludzie, a nie tylko władza. Kościół i państwo – choć wyraźnie różnią się między sobą – winny służyć dobru człowieka. Dialog oparty na wzajemnym szacunku nie tylko nie zakłóca życia społecznego, ale je wzbogaca. Konieczne jest polepszenie stosunków pomiędzy państwami, ponieważ nad sprawiedliwością coraz częściej bierze górę nienawiść, okrucieństwo i zawziętość.

Pokój w nauczaniu Papieża to „pokój pomiędzy narodami, pokój w danym społeczeństwie, pokój między obywatelami, pokój między wspólnotami religijnymi, pokój w miejscach pracy”. To dzięki Papieżowi Polakowi Kościół katolicki stał się instytucjonalnym obrońcą praw człowieka. W swoich przemówieniach Papież podkreślał wagę respektowania prawa międzynarodowego, rolę organizacji międzynarodowych, dyplomatów, środków społecznego przekazu i badań naukowych:

Pokój to nie tylko brak konfliktów, ale pokojowe rozwiązywanie sporów między narodami i rozwój porządku społecznego oraz międzynarodowego opartego na prawie i sprawiedliwości. Mówiąc dokładniej, należy zabezpieczyć fundamenty pokoju poprzez poszanowanie praw człowieka, a także praw narodów (1988).

Przez długi czas prawo międzynarodowe było prawem wojny i pokoju. Uważam, że winno ono stawać się stopniowo wyłącznie prawem pokoju, pojmowanego jako owoc sprawiedliwości i solidarności (1997).

Do przeszkód utrudniających budowanie międzynarodowej rzeczywistości pokojowej zaliczał: egoizm, nieodpowiedzialność, dążenie do dominacji nad innymi narodami, terroryzm wewnątrzpaństwowy, głód, choroby, biedę.

Stolica Apostolska zawsze popiera sprawiedliwe porozumienie pomiędzy narodami. Pokój jest najcenniejszym dziedzictwem niezbędnym dla pełnego rozwoju człowieka, także w ramach ziemskiej społeczności. Aby stosunki międzynarodowe umacniały sprawiedliwy pokój potrzebna jest równocześnie

wzajemność, solidarność oraz rzeczywista współpraca. Pokój jest nie tylko owocem ugody, rokowań. Pokój powinien być rezultatem ciągłej i usilnej pracy. Należy stale dążyć do dobra wspólnego. Ojciec Święty Jan Paweł II niestrudzenie wzywał do pokoju i wytrwałego dialogu. Konieczne jest wzajemne zrozumienie, prawdziwa sprawiedliwość oraz przestrzeganie prawa moralnego.

Jan Paweł II uważał, że „wojna jest zawsze porażką ludzkości”⁵¹, z autopsji znał jej okrucieństwa. W swoim wystąpieniu do korpusu dyplomatycznego z 1993 roku, gdy trwała wojna na Bałkanach, przypominał: „Społeczność międzynarodowa powinna bardziej zdecydowanie okazać polityczną wolę potępienia agresji i zbrojnych podbojów terytorialnych, a także szaleńczego absurdu czystek etnicznych. Dlatego uważam, że zgodnie ze swoją misją mam obowiązek zwrócić się do wszystkich rządzących państwami, które reprezentujecie, a także do tych, którzy w Europie i gdzie indziej atakują zbrojnie swych braci, i z całą powagą i zdecydowaniem przypomnieć im, że: wojna zaczepna jest niegodna człowieka; zniszczenie moralne lub fizyczne przeciwnika bądź cudzoziemca jest zbrodnią; praktyczna obojętność wobec takich praktyk jest świadomym zaniedbaniem; ten kto dopuszcza się tych aktów przemocy, kto toleruje lub usprawiedliwia, odpowie za to nie tylko przed społecznością międzynarodową, ale przede wszystkim przed Bogiem”.

* * *

Jan Paweł II za swój obowiązek uznawał działania przyczyniające się w budowaniu pokoju na świecie. Wierzył, że wysiłki tworzenia sprawiedliwego świata i pokoju na świecie są warte każdego trudu. Miał realny wpływ na losy świata. Przyczynił się w znacznym stopniu do zmian politycznych choćby w Europie Środkowo-Wschodniej⁵². Współpracował ze wszystkimi instytucjami, którym leżało na sercu zarówno dobro poszczególnych osób, jak i dobro wspólne.

Jan Paweł uznawany był za genialnego dyplomate: „Na czym polegał ów geniusz? Odpowiedź można zawrzeć w kilku określeniach: skromność, prostolinijność, bezpretensjonalna otwartość na każdego, żadnych efektów specjalnych, siła słowa, zaufanie prawdzie i wiara w człowieka. Utało się powiedzenie, że w dyplomacji nie ma rzeczy czarnych i białych, są tylko szare. Jan Paweł II całkowicie przeczył tej tezie. Swoistym akcentem jego aktywności dyplomatycznej było nazywanie rzeczy po imieniu. Nie wahał się jasnych określić dobra i zła, sprawiedliwości i niesprawiedliwości, wolności i zniewo-

⁵¹ Przemówienie z 2003 roku. M. Hörter, *Gerechter Friede und Terrorismusbekämpfung – Anregungen für eine ethisch verantwortbare Terrorismusbekämpfung in kirchlichen Dokumenten*, „Gerechter Krieg – gerechter Frieden” 2009, s. 169–195.

⁵² T. Korczyński, *Papież pokoju*, w: <http://www.naszdziennik.pl/wiara-stolica-apostolska/74689,papiez-pokoju.html>. (dostęp 30.06.2014).

lenia... 'Tak' znaczyło 'tak', 'nie' znaczyło 'nie'. Ale czynił to zawsze w perspektywie szacunku wobec godności drugiego człowieka. Stosował w dyplomacji personalistyczną i uniwersalną 'gramatykę etyczną'. Bez wątpienia, niemałe znaczenie miał tu osobisty przymiot Papieża, a mianowicie umiejętność szybkiego nawiązywania kontaktów, nierzadko wspieranych więzią uczuciową oraz niebywała umiejętność wnikliwego słuchania rozmówcy⁵³. Papież Jan Paweł II wiele uczynił dla światowego pokoju⁵⁴. Wzywał do otwartości politycznej, gospodarczej, ekonomicznej i kulturalnej oraz do docenienia chrześcijańskich korzeni Europy. Od chwili swego wyboru Ojciec Święty przyjął na oficjalnych audiencjach w Watykanie, ponad 1350 osobistości politycznych, m.in.: 426 szefów państw oraz koronowanych głów, 187 premierów i 190 ministrów spraw zagranicznych. Listy uwierzytelniające otrzymał od 642 ambasadorów, akredytowanych przy Stolicy Apostolskiej⁵⁵. W Jego pogrzebie uczestniczyły rzesze ludzi różnych wyznań i światopoglądów, głowy państw, zwierzchnicy wspólnot wyznaniowych i przedstawiciele organizacji międzynarodowych.

Jak słusznie podkreśla w swojej książce E. Krzysztofik w nauczaniu Jana Pawła II wielokrotnie ukazywana była potrzeba wychowania do pokoju, które należy rozpocząć od najmłodszych lat, tak aby człowiek wzrastał z poczuciem odpowiedzialności za pokój⁵⁶. Niezmiernie istotny jest fakt, aby nie tylko rządzący państwami, ale i także poszczególni obywatele podejmowali wzajemną i solidarną odpowiedzialność za świat. Nauczanie Jana Pawła II stanowi cenną wskazówkę dla wszystkich ludzi dobrej woli, którzy podejmują codzienny wysiłek, by zwalczać zagrożenia pokoju w świecie. Konieczne jest poszanowanie fundamentalnych praw ludzkich oraz kierowanie się w życiu głosem sumienia. Już we własnej rodzinie należy zacząć wprowadzać pokój oraz rozwijać umiejętność wybaczenia. Wszelkie trudności, które spotykają człowieka w życiu powinny stanowić dla niego lekcję, aby umiał wyciągnąć wnioski i wiedział jak znaleźć odpowiedni sposób na budowanie pokoju. Jan Paweł II poprzez swoją piękną postawę pojednania się z zamachowcem, pokazał całemu światu, ja wiele można wybaczyć.

⁵³ K. Papciak, *Jan Paweł II – mąż stanu, dyplomata i orędownik pokoju*, w: <http://nowezycie.archidiecezja.wroc.pl/numery/102010/01.html> (dostęp 30.06.2014).

⁵⁴ W dniach 11–12 października 2013 roku została zorganizowana przez Uniwersytet Jagielloński w Krakowie oraz Instytut Dialogu Międzykulturowego im. Jana Pawła II w Krakowie Międzynarodowa Konferencja Naukowa pt. „Stolica Apostolska na arenie międzynarodowej w okresie pontyfikatu Jana Pawła II – 1978–2005” Konferencja miała na celu ukazanie uniwersalnego przekazu, doktryny, wartości i działań Stolicy Apostolskiej na arenie międzynarodowej w okresie pontyfikatu Papieża Polaka oraz jego wpływu na ogólną sytuację w Europie i na świecie w latach 1978–2005.

⁵⁵ http://www.swjakub.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=500:ciekawostki&catid=66:jan-paw-e-ii&Itemid=170 (dostęp 30.06.2014).

⁵⁶ E. Krzysztofik, *Wsparcie pokoju we współczesnych stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2009, s. 294.

BUILDING PEACE IN THE JOHN PAUL II SPEECHES FOR THE DIPLOMATIC CORPS ACCREDITED BY THE HOLY SEE

Key words: the Pope, John Paul II, the Holy See, diplomatic corps, Vatican diplomacy, peace

Summary

Even a cursory reading of 29 speeches of John Paul II for the diplomatic corps accredited by the Holy See testifies that the Polish Pope as a condition of a true peace recognised the human rights. He constantly appealed to the leaders of countries to finish ongoing wars and armed conflicts in which the innocent people are dying. To spread a true peace there are all people called – believers and unbelievers – rulers, diplomats, citizens. The article shows the diplomatic activity of the Holy See and the great role of dialogue, which is the best way of resolving disputes- not only in family, but also between countries. Pope John Paul II in his life undertook a number of initiatives that served the good to the whole International community, therefore he was called the Pope of dialogue.